

NASELJAVANJE SREDNJOVJEKOVNIH STOČARA (VLAHA I ARBANASA) NA PROSTOR CRNE GORE

Uopšteno o srednjovjekovnim Vlasima

Riječ je o jednom zaboravljenom, moglo bi se reći i namjerno zanemarenom srednjovjekovnom etnosu. Njihovo postojanje bi se moglo, ako se želi, dokazati i putem genetike. Naime, svaki pojedinac u svim vremenima pa i današnjem posjeduje neku od haplogrupa preko koje se može povezati sa precima. Ako je istorijski dokazano da naša haplogrupa pripada srednjovjekovnom etnosu pod imenom Vlasi, znači i da smo mi njihovi potomci. Međutim, u praksi, balkanska laička udruženja koja se bave tumačenjem rezultata genetičke genealogije zanemaruju postojanje ovog etnosa, uprkos svim istorijskim dokazima.

Ovaj zaboravljeni narod je, u stvari, odigrao ključnu ulogu u etnogenezi svih balkanskih naroda. Proučavanjem rada pomenutih istraživača, koji u stvari prate rezultate testiranja na Y-DNK i na osnovu toga donose zaključke, može se zapaziti da se određene haplogrupe proglašavaju starosjedjelačkim. Znači, preci današnjih nosioca ovih haplogrupa su bili na Balkanu prije dolaska Slovena. Ne uzima se u obzir da se velika većina tog domicilnog stanovništva kretala sa jednog na drugi kraj Balkana sve do teritorijalizacije, odnosno konačnog naseljavanja. Kako je istorijski dokazano da ta većina naše krajeve naselila tek u XIV-XV vijeku, kako onda možemo govoriti o starosjediocima koji su tu bili prije Slovena? Znači, radi se o podvali, posmatra se Balkan kao cjelina gdje se unutar te teritorije ne dešava kretanje domicilnog stanovništva. Krije se velika pokretljivost stočara- srednjovjekovnih Vlaha. Ne navodi se njihova katunska organizacija, čak šta više, izjednačava se sa slovenskom župskom organizacijom.

Osim ove zloupotrebe Vlaha prilikom tumačenja rezultata Y-DNK testiranja, još ošiglednije je, takođe mimo zanemarivanja istorijskih izvora, proglašavanje vlaških haplogrupa za slovenske, o čemu će više riječi biti u trećem dijelu ovog članka.

Istorijski je dokazano da su srednjovjekovni Vlasi nastali romanizacijom uglavnom domicilnog balkanskog stanovništva. Romanizacija je ostvarena viševjekovnim rimskim osvajanjima. U početku su Vlasi nastali na Limesu i izvan Balkana, da bi se kasnije, svojom voljom ili voljom raznih vladara, premještali od Karpata do krajnjeg juga Balkanskog poluostrva. Odatle su se kretali ponovo prema sjeveru, do Karpata i sjeverozapadno prema Dinaridima. Radi se o veoma pokretnom stanovništvu, prepoznatljivom po bavljenju stočarstvom. U početku nije bilo prepreka u pogledu kretanja, da bi se sve više, jačanjem feudalnih država, prostor za kretanje sve više sužavao. Turskim osvajanjima nastaje njihovo prisilno premještanje, odnosno naseljavanje prostora koji su ostajali pusti bježanjem stanovništva na teritoriju Habzburške monarhije i Mletačke Republike.

U stvaranju pokretnog stočarskog stanovništva – etnosa koji se vodi pod jedinstvenim imenom Vlasi, najviše udjela su imali Dačani, Tračani, Iliri, Kelti⁰¹. Među novoformiranim etnosom je, sve do poslovenjavanja, pogrčavanja i poarbanišavanja, bilo znatnih razlika po pitanju dijalekata i običaja. Do asimilacije u balkanske narode, njihov jezik je bio vulgarni latinski kao rezultat komunikacije sa rimskom vojskom koju su snabdijevali hranom ili bili pomoćna posluga. Međutim, zajednička konstanta im je od početka bila i ostala bavljenje stočarstvom⁰².

Srednjovjekovni Vlasi koji su pokrivali prostor od Karpata do Peloponeza i Dinarida, danas su u svim tim državama, osim donekle S.Makedonije, tabu tema. Njihovo nekadašnje postojanje se gura pod tepih, mada se vlaška crta karaktera ovdašnjih naroda po kojoj su opštepoznati, ne može sakriti. Nema tog Balkanca koji može negirati da nije naslijedio makar djelić gena Vlaha, ako ne preko muške, onda zasigurno ženske linije.

Još sedamdesetih godina prošlog vijeka je grupa jugoslovenskih historičara pokušala da u zvaničnu zajedničku istoriju unese realne pojave koje su uticale na etnogenezu ovdašnjih naroda i stvaranje modernih nacija. Po prvi put se otvorilo pitanje postojanja srednjovjekovnih Vlaha na našim prostorima. Na osnovu činjenica koje postoje u jadranskim i arhivima Istambula, povezivanjem spoljašnjih i unutrašnjih faktora, hronološki, kroz vrijeme, došlo se do realnih zaključaka, specifičnih po pitanju etnogeneze naroda u ovom dijelu Evrope. U osnovi se radi o procesu koji se desio tokom srednjeg vijeka kada je došlo do miješanja župskog – zemljoradničkog (uglavnom slovenskog), vlašskog – stočarskog (sa dodatkom arbanaškog) i drugog domicilnog stanovništva koje je većinom živjelo u gradovima.

Održana su i dva simpozijuma o Vlasima⁰³. Zbornik sa drugog se pojavio stidljivo tek poslije 10 godina od održavanja simpozijuma. Ovi novi pogledi na istoriju i etnogenezu ovdašnjih naroda, izazvali su buru i dohvatili u osinje gnijezdo, najviše kod etnologa i historičara koji su nastavljali zastupati, bez osnova postavljenu tezu o isključivo slovenskom porijeklu ovdašnjih naroda. Negirao se čak i za laike razumljiv stav o nastanku plemena u Staroj Crnoj Gori, Hercegovini, Brdima i Malesiji, poistovjećujući tu pojavu sa kontinuitetom plemena iz vremena doseljavanja Slovena. U osnovi, sve je tumačeno preko narodnog predanja.

Đurđev kaže da je smiješno očekivati da narodno predanje iz XIX i XX vijeka čuva spomen o organizaciji i društvenoj ulozi vlaških katuna iz XIII, XIV i XV vijeka, kod tako komplikovanih procesa i tako velikih promjena⁰⁴.

Sav trud historičara koji su svoj radni vijek proveli po arhivima Dubrovnika, Zadra, Kotora, Venecije, Beča, Istambula i objavili nepobitne dokaze o životu srednjovjekovnih stočara i ratara se i danas ignoriše. Pojavom genetike, na scenu su stupili veoma glasni "istraživači porijekla" koji zaobilaze objavljene činjenice i uglavnom se vraćaju na prevaziđena epska predanja o porijeklu porodica. Veoma su česta skoro identična predanja o porijeklu od junaka, bilo sa Kosova ili onih koji se spasiše bjekstvom poslije ubistva nekog Turčina. Dobili smo i porodice plemićke krvi u izrazito siromašno izjednačenim stanovništvom. Postoje i knjige o crnogorskoj i hercegovačkoj vlasteli. Đurđev navodi primjer povelje Đurđa Crnojevića od 29.12.1494.g., gdje su upisana 24 vlastelina iz okolnih katuna: Lješnjana, Kalodurđevića, Pješivaca, Malonšića, Đeđeza, Komana, Goljemada, Krusa. U stvari je riječ o porotnicima⁰⁵. I prije II svjetskog rata je bilo pokušaja u istraživanju kretanja stočara ali sa manjim uspjehom. Vidna pažnje je bilo formiranje Komisije slovenskih zemalja 1924.g. koja je trebalo da istraži kretanje stočara na Karpatima i Balkanskom poluostrvu. Imala je jasno postavljene ciljeve ali se njeni rezultati nigdje ne mogu pronaći⁰⁶.

Vrlo dobro se zna da ni jedan naučnik koji se ozbiljno bavio proučavanjem Slovena, nije osporio da je njihova osnovna karakteristika uvijek bila bavljenje zemljoradnjom i da su kao takvi došli na Balkansko poluostrvo. Župa je bila izrazito njihova organizacija življenja. Takođe, nema tog ozbiljnog naučnika koji može reći da srednjovjekovni Vlasi i Arbanasi nijesu bili stočari. Zbog čega se onda zanemaruje njihovo kretanje u katunskoj organizaciji koje je bilo osnov načina života sve do vremena sjedinjavanja sa župskim i gradskim stanovništvom? Da nije bilo vlašskog kretanja po Balkanu, ne bi danas imali ovakvu, u velikoj mjeri kod svih balkanskih naroda, izjednačenost najvećih haplogrupa koje suštinski pripadaju srednjovjekovnim Vlasima.

O srednjovjekovnim Vlasima na prostoru Balkanskog poluostrva, pogotovo Hercegovine, najviše je pisao historičar Bogumil Hrabak (1927-2010), crpeći podatke iz dubrovačkih, zadarskih i kotorskih arhiva. O crnogorskom srednjovjekovnom društvu, najviše analizom turskih deftera, bavio se historičar Branislav Đurđev (1908-1993).

Šta smo, prije teritorijalizacije Vlaha imali na Balkanu? Za razliku od zapadnih zemalja, gdje je bilo razvijenih gradova, feudalno društvo su uništile ruralne snage samog tog društva, uz snažni nalet Osmanlija. Te ruralne snage su Vlasi-stočari i preostali slobodni seljaci, kao i nezadovoljni vlastelići. Oni su prvo ugrozili crkveni i manastirski veleposjed jer ni crkve ni manastiri nijesu imali oružane snage da se suprotstave tom pritisku. Poslije smrti cara Dušana i kralja Tvrtka I su uglavnom likvidirana ta imanja. Zeta je dugo odolijevala tom procesu, zbog prirodnih uslova i slabo razvijenog feudalizma.

Dubrovački pisar je prvi put izjednačio Vlahe i Slovene 1396.g., kada su Vlasi preuzeli jezik Slovena i u sve većem broju postajali građani Dubrovnika. To je vrijeme kada se katuni još uvijek nijesu smjestili u župe. Glavna teritorijalizacija će se dogoditi tek tokom prve polovine XV vijeka. Tada se srednjovjekovni Vlasi počinju gubiti, nestajati, odnosno pridruživati se procesu etnogeneze drugih etničkih zajednica. Njihov slobodarski duh, razvijen načinom života, lukavstvo u izbjegavanju poreskih obaveza, dopunsko privređivanje u vidu pljačke i druge osobine opisane kod Kekavmena, ostali su u genima svih kasnijih nacija na čijem prostoru su u srednjem vijeku boravili. Tamo gdje je do izražaja dolazio starinski, balkanski element, gotovo je uvreda pominjati Vlahe kao komponentu etnogeneze jer ljudi žele da budu "Slavi puri", kao velika istočna braća. Zato se arhivski materijal ne može brisati iz prošlosti samo zato što ne odgovara nacionalistima i raznim politikantima⁰⁷.

Zaboravlja se da su svi srednjovjekovni vladari, i domaći i osvajači, koristili Vlahe za vojne potrebe u međusobnim sukobima ili u osvajanjima novih teritorija. U Hercegovini je najpoznatija vlaška porodica Kosača, u Zeti su to bili Balšići i Crnojevići (ovi posljednji moguće i poslovenjeni Arbanasi). Smatra se da su Vlasi porijeklom bili Mrnjavčevići i Hrebeljanovići. Srodnici Mrnjavčevića iz nikšićkog kraja su bili Rajakovići, porijeklom Vlasi Ugarci. Njihov katun je zabiljeđen između Ljubomira i Nevesinja. U naše krajeve su stigli kao veoma vojnički organizovani. Vlasi istočne Hercegovine su činili jezgro vojske Vlatka Vukovića u bici sa Turcima kod Bileća 1388.g.i godinu dana kasnije na Kosovu polju. Bili su to laki konjanici, bez oklopa, slični turskim atlijama.

Snaga kneza Vojislava Vojinovića i njegovog sestrčića Nikole Altomanovića se zasnivala na vlaškim ratnicima porijeklom iz Panonije. I sami su porijeklom bili Vlasi. Da bi se smanjili apetiti Altomanovića, bila je potrebna koalicija kneza Lazara i bana Tvrtka. U tom ratu, Tvrtko je pokorio 100 vlaških katuna, na prostoru od Mileševa do Kotora. Koliko mu je to bilo značajno, po Orbiniju se prilikom krunisanja prozvao Stefan Mirča.

Značajno za temu srednjovjekovnih Vlaha je objašnjenje Branslava Đurđeva. On je promjenu uloge Vlaha tog vremena definisao ovako: u početku je to bio Vlah kao etničko obilježje, neslovenizovani balkanski Roman; zatim je to vlah (sa malim slovom) tj.slovenizovani stočar iz naših i turskih srednjovjekovnih izvora, na kraju je to "vlah" (pod navodnicima) a to je stočar koji je prešao na zemljoradnju, daje neke rajinske dažbine ali je još uvijek zadržao neka vlaška prava.

Veoma važno je istaći i da su migracije, najvećim dijelom vlašskog stanovništva, od XV do potkraj XVIII vijeka, zatrpale demografskim procesima rasjeklinu koja se stvarala u srednjem vijeku između Srba i Hrvata. U tom razdoblju se etnički stvara muslimanski narod a u tom razdoblju imamo i duboke korijene samosvojnosti crnogorskog naroda, iako se nacionalnost izrazila jasno znatno kasnije.

Porijeklo nekih naseljenih srednjovjekovnih stočara u Crnoj Gori

Vrijeme u kojem živimo je donijelo novinu u istraživanju porijekla naših predaka: svrstavanje u različite haplogrupe na osnovu kojih možemo pratiti cio proces od nastanka naše grane te

haplogrupe a povezivanje sa istim nosiocima i kretanje predaka. Po ovim rezultatima, u Crnoj Gori je najzastupljenija haplogrupa I2-CTS10228 sa blizu 30%. Druga je E-V13 sa oko 27%, treća R1b-L23 sa preko 9%. Sve tri su, gledajući na Balkansko poluostrvo kao cjelinu, haplogrupe starosjedjelaca. Mežutim, pošto iste pripadaju stočarima- srednjovjekovnim Vlasima i Arbanasima, veći procenat današnjih testiranih nosi gene predaka koji su na prostor današnje Crne Gore dospjeli tek u XIV-XV vijeku sa drugih balkanskih teritorija.

Sličnost sa drugim, okolnim državama po pitanju prisustva haplogrupa je najviše uočljiva po pitanju I2-CTS10228 haplogrupe. U pitanju su Srbija, Bosna i Hercegovina i Hrvatska, što je sasvim razumljivo imajući u obzir kretanja srednjovjekovnih stočara.

Kada su u pitanju haplogrupe E-V13 i R1b-L23, slični procenti se nalaze u Albaniji, Grčkoj i južnoj Italiji, što takođe govori o migracijama Vlaha i Arbanasa.

Međutim, slovenska haplogrupa R1a-Z282 sa oko 8% nam govori o viševjekovnom iščezavanju župskog stanovništva, koje je vjerovatno prilikom dolaska u VII vijeku bilo većinsko i koje je uspjelo da, između ostalog, vlaškim i arbanaškim pridošlicama nametne jezik. Veći procenat ove haplogrupe od Crne Gore postoji čak u Albaniji i Grčkoj.

Autor ovog članka smatra da je, osim ove slovenske haplogrupe, sa prostora savremene Ukrajine na Balkansko poluostrvo, između ostalog i prostor Crne Gore, stigla haplogrupa J2b-M205⁰⁸.

Otvorena je mogućnost i po pitanju haplogrupe N-P189.2 .

Šta kažu istoričari koji nijesu dočekali ove rezultate genetike? Hrabak navodi da je najstariji sloj Vlaha na prostor tadašnje Zete i Hercegovine došao sa prostora Albanije u XII i XIII vijeku, ili je zatečen prije dolaska Slovena. To su: Mataruge, Mataguži, Mugoše, Macure, Malonšići, Španji, Lužani, Bukumiri, Šekularci i Kriči. Mataruge su prema oblasti oko Dubrovnika dolazili sa teritorije današnje Albanije i 1430.godine. Kasnije masovno doseljavanje Vlaha u Hercegovinu tokom XIV vijeka, sa prostora Epira i Tesalijske, takođe se desilo preko teritorije današnje Albanije, sa kraćim ili dužim zadržavanjem u Zeti. Iz Metohije i okoline Prizrena su došli arbanaški i vlaški katuni, među njima Kuči, Žurovići i Mirilovići. Neki katuni, zabilježeni kao vlaški, svojim porijeklom su bili arbanaški jer su se neko vrijeme zadržali u Zeti i Raškoj. Neke vlaške skupine, tipa Drobunjaka i Banjana, bile su u srodstvu sa arbanaškim, kao što su Mataruge. Najveća vlaška skupina u Hercegovini, u XIV vijeku su bili Burmazi, takođe sa dalekim arbanaškim porijeklom⁰⁹. O Kričima opširnije na: <https://montenegrina.net/branko-novakov-medojevic-zagonetno-vrijeme-naseljavanja-tromede-bosne-i-hercegovine-crne-gore-i-srbije/> Đurđev navodi da je u Hercegovini migraciona eksplozija vlašskog stanovništva bila u drugoj polovini XV vijeka i da je imala najintenzivniji i najmasovniji karakter¹⁰. Dio tog stanovništva koji je išao iz Tesalijske, zadržao se na teritoriji Crne Gore, dio se sa prostora Hercegovine vraćao i naseljavao kasnije. Sve to je bio rezultat turske najezde. Ovim kretanjima stočara smo dobili da je talas katunske organizacije ponovo preplavio Crnu Goru pred kraj XV vijeka. Preplavljena je dotadašnja seoska organizacija, koja je još ranije donekle bila ispresijecana katunima i kao takva postojala kao teritorijalna zajednica. Teritorijalizacija katuna se najbolje može vidjeti u popisu iz 1497.g. Tu se pokazuje kako su katuni "isjekli" seosku organizaciju. Većina katuna se u tom procesu sjedinjavanja sa selima nije dijelila. Manji dio se dijelio, to pokazuju podaci iz deftera. Primjeri su: katun Lješevića se 1497.podijelio i nalazi se u Kučima i Klimentima, Gojsalići su u Piperima i Bjelopavlićima 1570.

Ako se za Bosnu može reći da je pred Turcima pala šapatom, Crnojevićka Zeta je pala i bez šapata. Ne postoji niti jedan istorijski podatak o herojskom otporu protiv Turaka u njihovom zauzimanju ove države. Đurađ Crnojević je bježanjem u Veneciju bio svjestan da je podrivena

osnova za otpor, ne samo zbog turskih osvajanja u susjedstvu, već i zbog djelovanja vlaških katuna koji su se sve više doseljavali sa teritorije pokorene Hercegovine, Polimlja i Albanije. Prodor Turaka u istočnu Hercegovinu 1465.g., nije imao nikakvog otpora od strane Vlaha. Štaviše, to je kod njih probudilo pljačkaški nagon pa su zajedno sa turskim atlijama i mortolozima učestvovali u pljačkanju dubrovačke teritorije, sve do 1471.g.¹¹

Dolazak Turaka u Zetu u osnovi je značio samo političko preuzimanje onog što su slobodni stočari uradili sa osnovom društva – ukidanje feudalne Zete¹². Prvih godina turske vlasti Mlečani odvojeno navode kao cjeline: Crnu Goru, Crmnicu, Bjelopavliće i Paštroviće. Tek kasnije, uplivom Vlaha-stočara će se Crmnica preobraziti i uključiti u Crnu Goru¹³.

Od imena katuna iz XIV i donekle iz XV vijeka (Banjani, Drobnjaci, Čeklići, Malonšići, Pješivci, Bjelopavlići i dr.), nastala su kasnija imena plemena. Za jedan dio tih imena ne kaže se izričito da su katuni, ali se nazivaju Vlasima (Bjelice, Nikšići i dr.).

Istoričar koji je prvi potvrdio, pa i proširio Jirečkovu tezu o nastanku naših plemena, bio je Branislav Đurđev. Po toj tezi, koja je opšteprihvaćena u nauci, plemena su nastala stratifikacijom i kombinacijom vlaško-katunske i teritorijalno-župske organizacije sa preovlađajućim uticajem rodovskog uređenja koje je došlo iz katuna. Za razliku od Jirečeka, kao prelaznu fazu od katuna do plemena, Đurđev je u tom procesu naglasio postojanje knežina.

Plemenska teritorija i osnova za plemensku organizaciju u Brdima i Malesiji se obrazovala u drugoj polovini XV vijeka¹⁴. U Staroj Crnoj Gori se plemena formiraju znatno kasnije – u XVIII vijeku¹⁵.

Poređenja radi, u to vrijeme, u Srbiji se tada dešavaju takođe velike društvene promjene. Odmah po osvajanju Despotovine 1459.g., prvi talas Vlaha-stočara turski velikaši naseljavaju u sjevernu Srbiju, na opustjele predjele jer je mnogo stanovništva prebjeglo preko Save i Dunava. U drugoj deceniji po zauzeću Srbije, novi talas Vlaha-stočara je preplavio Smederevski sandžak, kao i dobar dio Kruševačkog i Vidinskog. U Smederevskom sandžaku je 1476.g.bilo 7.600 vlaških domaćinstava prema 11.400 zatečenih na timarima i zeametima spahija, 1.100 domova na timarima mustafiza (gradske postave) i 2.500 domova na sandžakbegovim hasovima. Oko 1516.g.u Smederevskom sandžaku je moralo biti preko 12.000 vlaških domaćinstava. Svi ovi Vlasi-stočari su u krajeve sjeverne Srbije i Pomoravlja doselili iz oblasti Starog Vlaha, sa Drine, iz Hercegovine i iz crnogorskih Brda¹⁶.

Mataruge su došavši iz Donje Zete najprije boravili u župi Onogošt, odakle prelaze na krajnji jugozapadni predio Banjana, u Gornje Banjane. Pojavljuju se kao starije stanovništvo župe Vrm, kasnije poznatoj po Korjenićima. U popisu iz 1477.g., smješteni su u okviru Prijepoljskog kadiluka kao nahija. Nepoznato je da li su ih tu premjestili Kosače ili Turci¹⁷.

Testiranjem na Y-DNK, laička udruženja koja se bave genetičkom genealogijom su konstatovala da Matarugama pripadaju sva bratstva sa gaplogrupom E1b-V13>Z1057>CTS1273>BY3880>Z5017>Y18556> Z19851> A18833>Y172393> A18844> FT104106. Između ostalih, to su: Bratići u Banjanima (Kokotovići i Miškovići), Nenojevići (Martinovići i Vuksanovići) u Bajicama, Borilovići u Bajicama, Dubljani (Milići) u Bjelicama, Predišani (Pejovići, Abramovići, Andrići) u Bjelicama, Mileševići (Četkovići, Pravilovići, Draškovići, Vujići) u Bjelicama, Popivode u Bjelicama, Đuričići, Lakovići i Tomanovići iz Malih Cuca, Dragoševići (Bulajići, Vujačići, Vujovići, Vučevići, Delibašoji) iz Grahova, Špadijeri sa Cetinja, Luščani (Vekovići, Pajkovići, Popovići, Radičevići, Tomaševići) u Vasojevićima, Đuraškovići u Vasojevićima, Tomovići u Šekularima. Kao što se vidi, Y-DNK testiranjem su potvrđeni navodi istoričara koji su se bavili ispitivanjem porijekla stanovništva proučavanjem jadranskih i drugih

arhiva. Može se konstatovati da je njihova pretpostavka o dolasku Mataruga sa prostora savremene Albanije ispravna.

Kao što je to slučaj kod svih haplogrupa, tako i kad je riječ o haplogrupi E-V13, na raznim stepenima se nalaze nosioci svrstani u etničke grupe koje uz ovu osnovnu oznaku imaju i svoju po kojoj se prepoznaju. Razlike između stepeni-tzv.grana su u vremenu nastanka a to je faktor koji je promjenjiv i koji zavisi od novih rezultata testiranja. Veće etničke skupine, na raznim nivoima E-V13 su, osim Mataruga: Vasojevići, Bjelopavlići, Kuči, Šaranci. Riječ je o stanovništvu istog porijekla, istog iskonskog zanimanja – stočarenja, za koje se do sada zna da su prije dolaska na teritoriju Crne Gore, bili na prostoru današnje Albanije.

Drobnjaci se prvi put pominju 1365.g.¹⁸., kao katun 1376.g.,. Po Đurđevu, čudno je to što se u defteru iz 1477.g.ne pominju kao Drobnjaci, već kao nahija Komarnica, kao što je slučaj kod naslova "Zeta ili Bjelopavlići", ili "Gračanica ili Nikšići", gdje su ispoštovani raniji nazivi župa koji su tokom XIV vijeka naseljeni katunima.

Prezime koje se pominje 1285.g.u Kotorskom arhivu i lično ime Drobnjak čiji se unuci pominju 1354-55.g.ne mogu se uzeti kao prvi spomeni imena plemena, ali pokazuju da ime Drobnjak ne potiče od imena predjela, već je patronimično¹⁹.

Etnolog Đurđica Petrović je analizom ličnih imena Drobnjaka, Banjana i Mataruga iz kraja XIV vijeka, kada su svi zajedno boravili u predjelu današnjih Banjana, došla do zaključka da kod Drobnjaka i Mataruga postoje istovjetna imena, s tim da kod Mataruga postoji malo kašnjenje u davanju imena, što bi trebalo da znači da su ta imena preuzeli od Banjana i Drobnjaka²⁰.

Nije poznato kada su Drobnjaci napustili oblast Banjana i naselili područje nikšićke visoravni sa 12 rodova. Hrabak odbacuje mišljenje Svetozara Tomića da su izvorni Drobnjaci došli iz pravca Travnika, poslije propasti bosanske države 1463.g. Smatra da su se oni u dolasku kretali istim pravcem kao i Banjani i Mataruge - iz pravca Albanije. Šuflaj navodi vlaško porijeklo Drobnjaka koji su imali "natruhe albanske krvi". Zbog svega ovog, teško je razlučiti ko su izvorni Drobnjaci a ko Pivljani²¹.

U istorijskoj nauci nema podataka o borbi Drobnjaka i Kriča u vezi prevlasti na planini Durmitor. Takođe nema ni podataka o borbi Drobnjaka i Nikšića, tj.potiskivanju Drobnjaka iz župe Onogošt²².

Početkom XVI vijeka, stanovništvo Drobnjaka se naglo povećalo. Broj je iznosio oko 1500, znači dva i po puta više od broja iz 1477.g. Pretpostavka je da je to nastalo zbog turskog posredovanja, priključivanjem susjednih katuna. Ova pojava je zabilježena i kod Riđana, gdje se broj katuna za to vrijeme povećao sa 3 na 11²³.

Kod istraživača porijekla putem testiranja na Y-DNK, razlučeni su tzv.Drobnjaci-Novljani, oni koji su, po S.Tomiću došli iz okoline Travnika. Ova grupa je neko vrijeme boravila u Rudinama gdje su se namnožili, da bi kasnije prešli u oblast Dobnjaka i tu postali većinsko stanovništvo. Predstavljeni su germansko-skandinavskom haplogrupom I1-P109>FGC16695>FGC16678>Y3662>S14887> Y11203>FGC22046>FGC22045> FGC22052. Ovdašnje porijeklo je ostalo zagonetno. Najveća bratstva su: Balotići, Vulovići, Dobrilovići, Đurjanovići, Zlatnopojasovići, Kalabići, Kosovčići, Kosorići, Lazarevići, Mandići, Miličići, Miloševići, Milutinovići, Omaklovići, Popovići, Srbljanovići, Cerovići, Kasalice i Nenezići. Tu pripadaju i Stanišići iz Vražegrmaca, Bulatovići-Stajovići u Rovcima, Erovići u Bihoru, Vraneši, Lekovići, Sadikovići i Furtule u Donjem Kolašinu, Kajevići i Šabanovići u Srednjem Polimlju. Procenat pripadnika Drobnjaka-Novljana u Crnoj Gori je oko 5,5%.

Papići iz Drobnjaka imaju haplogrupu I2-CTS10228>Y3120>S17250>PH908>Y32084>PH3310>A20333>FT25902>FT176119 i nijesu srodni Papićima iz Ljubomira koji potiču iz Banjana i imaju njihovu haplogrupu.

Maleševci su bili dio Drobnjaka do vremena kada su kao većina iz regije Banjana krenuli ka nikšićkoj visoravni. Tada su Maleševci živjeli u Rudinama²⁴.

Maleševci su pomenuti u knjizi autora ovog članka: Имамо ли гене словена?, Београд 2024, 52-53. Tu se pominju ukrajinska naselja: Малашівці u oblasti (5), (6), Малишівка u (6) i (10), Мелешків u (10), Мелешки u (14). U Bugarskoj je selo Малашевци u oblasti Sofija, Малеш je planina i oblast na j/z, koja prelazi i na prostor Sjeverne Makedonije. U S.Makedoniji je Maleševska reka. Na KiM je grad Mališevo i sela Mališevo u opštinama Orahovac i Gnjilane. U Albaniji su: Малешова (4с, 258); Малешево (5с, 268)²⁵. U Crnoj Gori su prezimena:

Малашевић, Малашевић; u BiH su sela: Malešići u opštinama Ilijaš i Gračanica, Malešić u opštini Zvornik, Maleševina u kotaru Vlasenica (1910), Maleševci u kotarima Zvornik i Grahovo (1910). Testirani Malešević iz Bosanske Krajine ima haplogrupu N>N-Y6503>N-Y6542>N-P189.2>N-Y6467>N-Y6516>N-Y7313>N-FT182494>N-FGC 28435. Bratstva u Crnoj Gori sa ovom haplogrupom su: Glomazići, Kecojevići, Tadići, Bjelakovići, Šućuri, Bogdanovići i Gagovići iz Pive, Tomaševići, Popovići, Lučići, Baćovići i Mićovići iz okoline Nikšića, Šaljići i Zogovići iz okoline Plava. Prezime Maleš se javlja između Foče i Gacka, kao i u Bilećkim Rudinama. Po predanju, potiču iz Pirinske Makedonije. Testirani Malešić iz okoline Prijepolja je nosilac haplogrupe I2>...I-PH908, Malešević iz Mačve je sa haplogrupom E>...E-Z1057. U Srpskom DNK projektu su odredili da Maleševci i Subotići pripadaju haplogrupi I2>...I-PH908, gdje su i: Ječmenice i Matovići iz okoline Pljevalja, Krsmanovići iz Drobnjaka. Po svemu pomenutom, ostaje znak pitanja u vezi Maleševaca, imajući u vidu i toponime u Ukrajini i mogućnost preuzimanja slovenskog imena kao što je to slučaj kod sjevernoalbanskih plemena.

Banjani imaju najviše "natruha albanske krvi" od svih doseljenih srednjovjekovnih Vlaha smatrao je Šuflaj²⁶. Hrabak smatra da su jedna od većih vlaških skupina koja se teritorijalizovala na Rudinama, zapadno od Nikšića, istočno od Bileća, južno od Pive. Kao grupa raznorodnih rodova i porodica su se, za razliku od drugih, konstituisali tek dolaskom na sadašnje područje. Stigli su sa raznih strana, glavni dio sa istoka, najvjerovatnije u XIII vijeku. Najviše su se miješali sa Matarugama koje su potisli ili apsorbovali. Banjani se prvi put pominju 1319.g²⁶. Istorodni su sa dijelom Pivljana jer su im Pivske planine bile ljetnje pasište. Po Srpskom DNK projektu, Banjani većinski pripadaju haplogrupi N2-P189.2>Y6467>Y6516>Y7310>Y7313>FT182494>FGC28435. Bratstva su: Cvjetkovići, Ivaniševići, Kecojevići, Zečevići, Vujadinovići, Branilovići i Ruđići. Muline (Antonići, Baćovići, Lučići, Gligovići, Đurkovići, Orbovići, Tomaševići) i Slavujevići (Kruščići i Matovići), po predanju su došli iz Banjske (KiM) a Višnjići, Tomovići, Lalovići, Manojlovići i Tepavčevići sa Golije. Osim ove, u Banjanima je prisutno još 7 različitih haplogrupa: E-V13>L241, R1a-YP4278>BY30743, I1-Z63>Y16437, I2-PH908, G2a-L42>Y60799, J2a-M92>SK1357, Q1-L472>L713.

Herakovići – Njeguši sa Njuguša po predanju potiču iz Muževica u Banjanima. Po istraživačima porijekla na osnovu Y-DNK ispitivanja, nosioci su haplogrupe E1b-V13>Z1057. Diješe se na Petroviće (crnogorska dinastija) i dosta brojnije Popoviće.

Koprivice i Tupanjci iz Banjana su nosioci haplogrupe E1b-V13>Z1057>CTS1273>BY3880>Z5018>S2979>Z16659>L241>BY5617>Y96696>PH2180>FT178289.

Vasiljevići – Mokrodolci (zaselak Petrovića) iz Banjana imaju haplogrupu Q1-L472>F109>M25>L712>YP832>L715>YP844>L713.

Kroz raznolikost haplogrupa u Banjanima, može se potvrditi Hrabakova konstatacija o različitim rodovima koji su ulazili u sastav ovog plemena.

Pivljani i Banjani su popisani zajedno sa 18 katuna u defteru za Hercegovački sandžak 1477.g., dok su Dobnjaci imali 16. Najbliže srodstvo imaju sa Banjanima što je i razumljivo s obzirom na to da su Banjani koristili Pivske planine za ljetnju ispašu. Dio se tu i nastanio.

Lalovići (Delići, Londrovići, Radovići) pripadaju haplogrupi I2-CTS10228>Y3120>S17250>Y4882>Z16969>A1328>FT27092>Y177643>Y220413>FT109194>FT109402.

Tadići, Glomazići, Kecojići, Bjelakovići, Bogdanovići, Gagovići, u Pivi, kao i u Banjanima imaju haplogrupu N2-P189.2>Y6467>Y6516>Y7310>Y7313>FT182494>FGC28435.

Nikšići se pominju u Zeti u popisu zetskih družina iz 1455.g. Postoje mnoge teorije o njihovom porijeklu. Najnovija, o kojoj će biti riječi u trećem dijelu ovog teksta, potiče iz Srpskog DNK projekta, odnosno Društva srpskih rodoslovaca iz Beograda, gdje se govori ne o vlaškom, već izvornom slovenskom, odnosno srpskom porijeklu.

Stariji etnolozi su dugo polemisali o porijeklu ove etničke grupe. Tako imamo da Šobajić odbacuje Erdeljanovićevo predanje da su Ilija, vojvoda Grblja, i njegov sin Nikša porijeklom Nemanjići ali uzima za tačno drugo predanje da su se Nikšići doselili iz Boke i to prije Nemanjinog vremena. Kao potvrdu takvog stanovišta navodi da se jedan kraj u Zeti krajem XIV vijeka naziva Nikšići. Istoričar Đurđev tvrdi da se ovdje radi o metodskom zastranjivanju kod oba etnologa. Ne može biti da su "Vlasi Nikšići" iz Grblja, još manje da su dobili ime od "nekog vlastelina". Ako su se odnekud doselili na sadašnju lokaciju, to može biti samo iz okoline Podgorice. Ovu tvrdnju zasniva na redoslijedu pominjanja u pomenutom zapisu na koji se Šobajić i ne osvrće, kao i na mogući trag - Nikče u Klimentima²⁸.

Očigledno su Nikšići dospjeli i do Morače, odakle se sele prema župi Gračanici i prema Potarju. Predanje zna za još jednu seobu: Nikšin sin Gojak se seli se u Rovca i to poslije preuzimanja vlasti od strane Nikšića u župi Gračanici. Imao je sinove: Bulata, Vlaha, Srezoja i Šćepana. To su rodonačelnici današnjih bratstava koja su se prozvala po njima. U defteru iz 1477.g. u Rovcima je bio jedan katun sa 51 domaćinstvom. Defterom je potvrđeno predanje da je na čelu katuna bio Vuksan, Bulatov sin. Iza njega je 5 domova sinova Šćepanovih, 4 doma sinova sinova Srezojevih i 2 doma sinova Vlahovih²⁹. U defteru za Skadarski sandžak iz 1485.g., u nahiji Skadar je upisano selo Nikšić, koje se drugačije zove Psoglav. Stanovnici su imali albanska imena i bavili se ratarstvom³⁰. U selu Zavala u Piperima je toponim Psoglavska Njiva³¹. U dubrovačkim knjigama, Nikšići se pominju 1457.g. u blizini Onogošta³², ali i na Tari 1447.g.³³.

Istraživači porijekla po osnovi haplogrupa, tvrde da izvorni Nikšići pripadaju haplogrupi I2-CTS10228>Y3120>S17250>PH908>FT14506>Y179535>FT190202>Y52621>FT190799.

Neka bratstva, nosioci drugih haplogrupa, su uzimala prezimena izvornih Nikšića, tako da kod Bulatovića imamo dvije različite grane R1a haplogrupe, dvije I2 i po jednu E1b i I1 granu ovih haplogrupa. I kod Draškovića, koji potiču od Šćepanovića, imamo pribraćene Draškoviće sa haplogrupom I1-Y16434, čiji su glavni nosioci Macure.

U defteru iz 1455.g. u kojem su popisana dobra Isa-bega Ishakovića u sjeverozapadnoj Makedoniji, Raškoj i oblasti Hodidjeda, upisane su i dvije grupe Vlaha koji su priznali tursku vlast. Prva grupa su Vlasi oko Sjenice, koji su živjeli u katunskoj organizaciji, u šatorima. Druga grupa su bili teritorijalizovani "Vlasi Nikšići". Živjeli su u nekoliko sela u vilajetu Nikšić, u Potarju i Polimlju. Doselili su se najvjerojatnije iz Morače, odakle su, u drugom talasu, u drugoj polovini XVI vijeka naselili sjevernu Srbiju³⁴. Po rezultatima Y-DNK ispitivanja je potvrđeno da Tarski Nikšići imaju isto porijeklo kao i ostali Nikšići. Njihova grana haplogrupe je I2-CTS10228>Y3120>S17250>PH908>FT14506>Y56203>Y134578. Testirana bratstva su:

Boškovići iz Potarja i Vraneša, Karličići iz okoline Berana, Međedovići iz okoline Bijelog Polja, Tatići iz Kolašina, Marići iz Podbišća, Rabrenovići iz mojkovačke Bistrice, Krvavci u Zatarju. Poslednji imaju predanje da potiču od Medojevića, što se ovim pokazalo netačnim, pošto su Medojevići nosioci haplogrupe J2b M205-Y22066.

Vasojevići su stanovali sa Piperima 1444.g.kod Meduna. Pošto se ne pominju 1455.u mletačkom ugovoru, pitanje je da li su se u periodu 1444-1455.preselili na sadašnju teritoriju?³⁵ Ako je tačno predanje da je rodonačelnik Vasojevića unuk Vukana Nemanjića, onda je tačno i da ova srpska dinastija potiče od srednjovjekovnih Vlaha-stočara sa prostora današnje Albanije. Po testiranjima više pojedinaca na Y-DNK, laička udruženja koja se bave genetičkom genealogijom su odredili da je osnovna haplogrupa Vasojevića E1b-V13> Z1057> Y30977>Y37092>Y126722>Y176894>PH1395. Utvrđeno je i da istoj haplogrupi pripadaju i srednjovjekovni Vlasi Bobani, velika vlaška grupacija koja se teritorijalizovala u Hercegovini. Vasojevići se dijele na Rajeviče (Dabetići, Kovačevići, Lopaćani), Mijomamoviće i Novakoviće. Smatra se da Vasojevići čine oko 5% ukupnog stanovništva u Crnoj Gori.

Bratstvo Veljića sa haplogrupom G2a-L497 je starije stanovništvo od izvornih Vasojevića (ako se za navedena bratstva to može konstatovati). Po sopstvenom predanju smatraju da potiču od Bratonožića, što im negiraju udruženja koja se bave svrstavanjem bratstava u haplogrupe. Ralevići iz Kaludre imaju haplogrupu E1b-Z827>Z830>PF1962>M123>M34>Z841>Z849>CTS1727>L791.

Mazgaljani, koji su se iselili iz Šekulara, a za koje se smatra da su autentični Šekularci, imaju haplogrupu G2a-M406>M3317>PF3293>PF3316>Z6029>S9591. Po predanjima, od njih potiču Bakići iz Ljevoše kod Peći, kao i Šabotići i Zverotići iz Gornjeg Bihora. Najveći rod u Šekularu su Šekularci. Nosioci su haplogrupe I2-CTS10228>Y3120>Z17855>FT226393. Po predanju, od njih su Vukovići, Dašići i Radmuževići. Za poslednje se ispostavilo da pripadaju haplogrupi J1-Z2215>Z2217>CTS1026>Z1828>Z18463>Z18471>BY94>ZS3128.

Bjelopavlići se u pisanim izvorima prvi put pojavljuju 1411.g., zajedno sa OZRINIĆIMA, Maznicama (?) i Malonšićima. U mletačkom ugovoru iz 1455.g.su predstavljeni u sledećem nizu: Lužani, Malonšići, Bjelopavlići, Pješivci. Međutim, predanje kaže da je rodonačelnik Bjelopavlića bio sin Leke Kapetana (Leke Zaharije) i da se iz Dukađina, kad su Peć i Prizren pali pod Turke, preselio među Lužane, ranije stanovnike u sadašnjoj oblasti Bjelopavlića. To se desilo sredinom XV vijeka. Zato Šobajić uzima za vjerovatnije da se Bijeli Pavle naselio među Lužane u XIII, najkasnije početkom XIV vijeka. Đurđev pak misli da su se Mitrovići (Dimitrovići) kao katun spustili u oblast sa imenom Bjelopavlići. Dukađinci su se stopili sa njima dolaskom u XV vijeku. Ovo znači da Dukađinci ne potiču od Bijelog Pavla³⁶. Bubići su se naselili u Martiniće po predanju iz Hota u XV vijeku, svakako poslije 1455.i 1460.g. jer se Lužani tada pominju još uvijek kao jaka jedinica. Jedan dio se preselio u Vražegrmce gdje je pod njihovim glavarstvom nastalo ujedinjenje sva tri najstarija dijela Bjelopavlića: Martinića, Mitrovića i Vražegrmaca.

Bjelopavlići su 1570.g.upisani u sastavu koji pokazuje da se obrazovala plemenska osnova³⁷. Plemensku osnovu su činili: Martinići, Kalezići, Pavkovići, Pažići, Petrušini i Kolašini. To je jedna nahija, dok su Vražegrmci upisani kao nahija koja pripada Bjelopavlićima.

Srpski DNK projekat je proglasio haplogrupu E1b-V13>Z1057>CTS1273>BY3880>Z5017>Z5016>Y3762>CTS6377>CTS9320>Z16988>BY4197>BY34282>BY50887>BY155704>Y133830>FT89249>Z13591 za pretežno bjelopavličku. Testirana bratstva Kadovići iz Šobajića i Ramčilovići iz Lagatora (Berane) pripadaju ovoj haplogrupi, uprkos drugačijem predanju. Ovoj

haplogrupi ne pripadaju Kalezići u Pavkovićima (J2a-Y230579), Raičevići u Vražegrmcima (I2-Y3120), Cikotići iz Bihora (I2-FT109194), Kaljići iz Donjeg Kolašina (E-BY165837).

Đuranovići, bratstvo iz Martinića sa haplogrupom J1-Z2215 ima netačna predanja: po jednom da potiču od Đuraškovića (I2-Z17855) iz Ceklina, po drugom od Đuranovića (E-BY3880) iz Dobrskog Sela.

Piperi. Po pitanju nastanka plemena u Staroj Crnoj Gori, Brdima i Hercegovini, Đurđev se na mnogim mjestima sukobljava sa etnologima Cvijićeve škole³⁸. Tako je i sa plemenom Pipera koje navodimo kao primjer. Po Đurđevu, 1570.g.imamo ovo pleme kao sjedinjeno iz više različitih dijelova, onakvo kakvo znamo i kasnije, samo što je ono tada bilo u zajednici sa Bratonožićima. Kod Erdeljanovića su u XVI vijeku postojala plemena "starih Pipera, Lužana i Mugoša", svi kao posebne jedinice a onda dolaze Lutovljani i ujedinjuju ove starince i tako nastaje pleme Pipera. Po Đurđevu, to ne može biti tačno. Lužani su nestali još u drugoj polovini XV vijeka a Moguše su tada mogle biti protjerane. Nastanak plemena Pipera je uzrokovan ulaskom katuna Lutovljana i Pipera u župsku organizaciju Lužana. Laički istraživači porijekla plemena na osnovu Y-DNK rezultata navode da Lutovljani (po Đurđevu, jedan od katuna koji je ušao među Lužane) imaju haplogrupu R1b-M269>L23>Z2103> M12149>Z2106>Z2108> Z2110> CTS7556> FGC29296> Y5592>CTS1450>Y18959>Y10789>Y23373>Z2705> BY38894> FT49932> FT48939> FT49714. Ovoj haplogrupi pripadaju Stanići, Stanišići, Milutinovići, Šujaci i Liješevići u Piperima, Bastaći u Crmnicima, Šćekići u Polimlju (potiču od Đurkovića). Po istim istraživačima porijekla plemena, Popovići iz Stijene Piperske imaju haplogrupu R1b-L23>L51>L52>PF6538> L151>P312>DF27>Z195> Z272>Z209. Pošto se smatraju jednim od najstarijih bratstava u Piperima a nijesu Lutovljani, mogli bi biti potomci drugog katuna - Pipera koji je ušli među Lužane.

Katuni su činili osnov "vojne demokratije", nasuprot seosko-župnoj organizaciji u kojoj su živjeli Lužani. Kao i u drugim slučajevima, vlaški i arbanaški katuni su ta snaga koja je oživjela patrijarhalne oblike života u župama, tamo gdje su potpuno izumrli, ali i tamo gdje su donekle postojali. Zato nije čudno da imena kasnijih plemena potiču od njih.

Druga tvrdnja Erdeljanovića da se pleme Pipera obrazovalo dolaskom Slovena takođe nije tačna. Zasniva se na tvrdnji da je začetak plemena u predhrišćanskom dobu i da su Srbi dali ime plemenu. Iznijeti dokazi ne mogu biti tačni jer kamene gomile, što je opštepoznato, nijesu gradili Srbi, i drugo, ime Pipo (navodno i Piper) koje se sreće kod balkanskih Slovena a potiče od latinske riječi "piper" samo po sebi kazuje da je ime Pipera vlašskog porijekla. Iz popisa od 1455. g.se da zaključiti da Piperi još uvijek nijesu formirano pleme, već samo katun³⁹.

U skadarskoj oblasti, osim Kuča je i cio niz drugih stočara za koje se na neki način može dokazati da imaju veze sa zetskim katunima: Tuzi, Bušati, Bitidosi i drugi. U Zemljišniku je i jedno domaćinstvo upisano kao Piperi. Bušati će kasnije, u popisu iz 1497.g., biti upisani kao katun u Piperima. Očigledno je da se radi o tome da je oblast istočne obale Skadarskog jezera bilo mjesto gdje su se spuštali katuni. Oni obrazuju male zajednice u sjevernom dijelu Zete, u poretku od jugozapada ka sjeveroistoku: Mataguži-Tuzi- Kuči-Bušati⁴⁰.

Po popisu iz 1570.g.se vidi da su Gojsalići, Đurkovića, Crnci, Mrke, Petrovići i Pavličići pripadali Piperima, dok su Bratonožići i Bukumiri bili u Bratonožićima. Bukumiri su starosjedioci u Bratonožićima. Selo Rječica je bila posebna cjelina⁴¹. To selo je veoma interesantno kao jedno od mjesta na putu Godinjana. Više o Rječici u knjizi ovog autora: "Насељавање Дукље и Босне из Македоније", str.198. Na forumima koji se bave svrstavanjem bratstava u haplogrupe, Mrke pripadaju haplogrupi R1a-Y2902, Crnci E-Z1057.

Bratonožići, iako posredno, se prvi put pojavljuju u Skadarskom zemljišniku iz 1416.g. U selu Capenico upisani su Marco Bratonese i Marco Bratonesso. Erdeljanović navodi da su Bratonožići najranije stanovali u sadašnjoj oblasti Vasojevića. Kasnije je osnovni dio oblasti Bratonožića, 1485. i 1497. bio u Piperima. Bukumiri (u oblasti sadašnjih Bratonožića) su tada upisani u raznim selima. Lična imena u defterima pokazuju da su Bratonožići i Bukumiri etnički Vlasi (odnosno Arbanasi). Prema istraživačima porijekla na osnovu Y-DNK rezultata, pravi Bratonožići su nosioci haplogrupe Q2-L245>Y2998>Y2209>BZ3000>FT42424>Y172657. Dijele se na Baleviće, Progonoviće, Seoštičane i Čađenoviće. Bratonožići su poznati kao veliki iseljenici. Od njih su Šoškići, Bismiljaci i Cimbalevići u Vasojevićima, Rajkovići u Piperima, Milovići u Kućima, Osredčani u Donjoj Morači, kao i Vučinići i Vukanovići u Rogamima. Koraći porijeklom iz Bratonožića imaju haplogrupu J2b2-Z2507>Z638>Z1297>Z1295>Z8421>Z631>Z1043. Naselili su Srednje Polimlje i Nikšićku Župu.

Starosjedioci u Bratonožićima su Bukumiri. Po pomenutim istraživačima, nosioci su haplogrupe R1b-M269>L23>Z2103>M12149>Z2106>Z2108>Z2110>CTS7556>FGC29296>Y5592>CTS1450>Y18959>Y10789>Y23373>Z2705>BY38894>Y32147>FT166340>Y37280>Y105989>Y83258>Y104972. Od njih su u Bratonožićima ostali samo Lalovići i Pejuškovići. Perovići su iz okoline Bijelog Polja. Od Lalovića su po predanju Femići kod Berana.

Ozrinići se u popisu iz 1521/23.g. pominju kao Kčevo ili Ozrihnići. Kčevo ili Kučeva je stariji naziv i istovjetan je sa nazivom župe pored Budve koja je obuhvatala selo Maine. Zato se opravdano pretpostavlja da je Kčevo, u stvari, pripadalo ovoj župi, da je to bila oblast gdje se vršila ljetnja ispaša stoke. Kada je Stefan Vukčić Kosača 1441.g. zauzeo Gornju Zetu koja je do tada bila u posjedu Đurđa Brankovića, u znak zahvalnosti prema Stefanici Crnojeviću koji mu je pomagao, poklonio mu je pet katuna, među njima i katun Ozrinića⁴². Prezime Ozrinić se prvi put pominje 1335.g. u kotorskim zapisima, kao katun u pismu Dubrovčana koje je upućeno Jeleni Balšić 1411.g. Srpski DNK projekat svrstava Ozriniće u haplogrupu I2-CTS10228>Y3120>S17250>PH908>FT382557>BY93199, koja je, navodno, izvorno srpska, odnosno izvorno slovenska. Testirane su sva tri osnovna bratstva: Gardaševići, Dragojevići i Cauševići. Breškovci iz Tupana u Banjanima (Erakovići, Kilibarde i Čalaice) i Bogomilovići u Pješivcima (Boškovići, Mijuškovići, Perovići i Milunovići) pripadaju ovoj haplogrupi.

Vulaši i Domazetovići u plemenu Ozrinića nemaju ovu haplogrupu. Gajovići iz Markovine su sa haplogrupom R1b-M269>L23>L51>L52>PF6538>L151.

Cuce se prvi put se pominju 1431.g. Erdeljanović smatra da su "prvi stalni naseljenici po današnjoj cuckoj oblasti bili Srbi", i to "stari Srbi, Zećani". Oblast je u srednjem vijeku bila poznata po borovoj građi, lučevoj smoli i katranu koji su se upotrebljavali pri izradi brodova. U defterima iz 1521/23.g. nema podataka o imovinskim odnosima kod Cuca. Plemenske komune se pojavljuju u XVIII vijeku, u novoj, osvojenoj oblasti⁴³. Srpski DNK projekat je ustanovio da Cuce i Pješivci imaju istu haplogrupu, J2a-M92>Z508>Z504>Z8096>S8230>Z38463>SK1357>SK1356>Y230579.

Pavićevići iz Dola Pješivačkog su nosioci haplogrupe G2a-L497>Z1815>Y7538>Z1816>Z1823>L43>L42>Y11074>YSC0000033>BY48693>Z39501>Y128028>Y128480. Po predanju, potiču iz Trešnjeva u Malim Cucama.

Pešikani iz Podbukovice u Veljim Cucama su sa haplogrupom J1-Z2215>Z2217>L620>PF4816>L136>P58>CTS9721>Z643>Z1865>Z1853>Z2331>Z2324>Z2317>Z2313>YSC0000234>Z1884>FGC12834>PF4876>FGC12816>FT196614, ali imaju predanje da potiču iz Kuća. Ova haplogrupa u Kućima još nije pronađena.

Bjelice se pominju 1430.g.kada su njihovih 50-60 domova naselili Dubrovčani u planinskom predjelu Konavla⁴⁴. Smatra se da su Vujovići iz Mikulića jedno od najstarijih bratstava u Bjelicama. Pošto su nosioci haplogrupe J2b2-Z2507> Z638>Z1297>Z1295>Z8421>Z631, to se uzima da je to i izvorna haplogrupa Bjelica.

Donjomoračani. U blizini nahije "Gračanica ili Nikšići", 1477.g.je upisana nahija Onogošt. I ovdje je u nazivu zadržano ime slovenske župe. Bila je pusta sa 12 napuštenih sela, ali sa jednim katunom, sa 11 domaćinstava. Zimsko stanište im je bilo u današnjem selu Ozrinići kod Nikšića, ljetnje na planini Lukavici. Drugi katun pod imenom Vlaha Onogošta je upisan u Donjoj Morači, u tamošnjim selima, na čijem čelu je Bogić, sin Bratojev (ili Branojev). Bili su u selima Dobričić (nepoznato, vjerovatno Dobričani, po Bogićevom sinu ili unuku Dobriji, od njega Dobričani), Kos i Crtiža (moguće Crnine). Ovaj katun je imao 36 domaćinstava i 4 samca. Za razliku od Gornje Morače, u ovim selima su bila i zimska i ljetnja staništa.

Ostalo je neriješeno pitanje da li je pomenuti Bogić onaj iz predanja za koga se kaže da je iz Hota došao u Donju Moraču i od koga potiču bratstva koja danas čine "dvije trećine plemena Donja Morača"? Šobajić piše da je Bogić u Moraču došao u XVI vijeku, Jovićević u XIII. Iz deftera se vidi da su neka donjomoračka sela pripadala Gornjoj Morači a da su Donjoj Morači pripadala neka rovačka sela⁴⁵.

Na osnovu testiranja je utvrđeno da Donjomoračani pripadaju haplogrupi R1b-M269>L23>L51>L52>PF6538>L151>P312>U152>Z36>CTS5531>CTS9981>Z37>Y91536>Y175368. Najveća bratstva su Bogićevci (Vujisići, Lakićevići, Popovići, Radovići, Medenice, Rakočevići), Drljevići i dio Bakića. Utvrđeno je da ovi Bakići nijesu u rodu sa Bakićima u Vasojevićima koji pripadaju rodu Kuča, ali da je predanje Bogićevaca o porijeklu iz Hota tačno.

Gornjomoračani su bili tipični stočari a katuni su im bili odmah iznad njihovih zimskih naselja. Jedan dio katuna je bio na mjestu sadašnjih Uskoka. Najveće bratstvo su Selakovići (Dulovići, Pajovići, Pekovići) sa haplogrupom G2a-M406>M3317>FGC5089>FGC5081>Y2724>L14. Porijeklom su iz Popova Polja u Hercegovini.

Kući se pominju u Dečanskoj povelji iz 1330.g.u arbanaškom katunu Lješa Tuza, koji prebiva u planinama koje su u posjedu manastira Dečani. U drugoj Dečanskoj povelji katun Kuča je upisan poslije sela Kuševa u Zeti (graniči se sa međom Kupelnika). U Skadarskom zemljišniku 1416.g. ima puno Kuča naseljenih u skadarskoj oblasti. Čak i jedno selo nosi ime Kuči.

Kući se 1455.g. pominju kao samostalna jedinica, kao katun. Ne može se zaključiti da li se tada nalaze na većem dijelu svoje sadašnje teritorije jer su Cupusse (Kupusci) i Radotiesi (Raćesi) još izvan nje. Kući u to vrijeme još nijesu pleme. Ali već 1485.su na sadašnjoj osnovnoj teritoriji⁴⁶. Po smještanju na sadašnju teritoriju, naglo se doseljavanjem povećava broj domaćinstava.

Testiranjem na Y-DNK, laička udruženja koja se bave genetičkom genealogijom su ustanovila da Kući većinski pripadaju haplogrupi E1b-V13> Z1057> CTS1273> BY3880> Z5018> S2979> Z16659>Y3183>S2972>Z16661>BY5293>BY168279>Y174869>BY165837. Kući imaju 12 osnovnih rodova i svako od njih ima svoje predanje o porijeklu. Ti rodovi su: Mrnjavčevići – Starokući, Drekalovići, Bonkeći, Džukelići, Nikići, Nuculovići, Ljuhari, Nilejići Bakečevići iz Koća, Purišići, Jovovići, Jokanovići i dio Peralovića. Selili su se u sve krajeve Crne Gore. Od Kuča su porijeklom Bakići u Vasojevićima, Kaljići u Donjem Kolašinu, Ljaljevići u okolini Bijelog Polja, Banderi i Cirikovići u oblasti Plav-Gusinje, Mehovići u Bihoru.

Lješnjani po Srpskom DNK projektu pripadaju haplogrupi I2>L-460>P37>M423>FGC41353>Y3104>L621> CTS10936>S19848>CTS4002>CTS 10228>Y3120. To je zaključeno na osnovu rezultata testiranja najvećih bratstava u Lješanskoj nahiji. To su: Vukčevići iz Draževine, Boljevići i Milići iz Lješkopolja i Amatbašići, koji su do 1878.g.živjeli u Podgorici, kada su se

odselili u Tursku. Sva ova bratstva imaju predanje da potiču od jednog pretka koji je došao iz Lješa u Albaniji. Od ostalih testiranih Lješnjana, ovdje pripadaju Globarevići i Uskokovići iz draževine. Uskokovići su se većinom iselili u Pješivce. Autor ovog članka smatra da su se nosioci ove haplogrupe naselili među Lješnjane od kojih su preuzeli ime. Kao i drugi nosioci ove haplogrupe, koju Srpski DNK projekat smatra slovenskom, koja je bila dominantna među Vlasima-stočarima, to naseljavanje je moglo biti najranije početkom XV vijeka.

Šaranci su većinski nosioci haplogrupe E1b-V13>Z1057>Y30977>Y37092. U Šarancima žive Anđelići, Vukovići, Kneževići, Raičevići, Džakovići i Čosovići. Samo su ovi posljednji nosioci druge haplogrupe - J2b1-Y22059. Raspopovići žive u Martinićima (Bjelopavlići).

Riđani se u dubrovačkim aktima pominju 1335.g. iznad Risna, u oblasti današnjih Krivošija. Protjerali su Mataruge iz Gragova ali su im Nikšići preoteli planinu Lolu. Đ. Petrović kaže da su Riđani nestajali tokom XVII vijeka, prešli su u sastav drugih, okolnih plemena. Predstavljali su "tipičnu pljačkašku i ratničku družinu"⁴⁷.

Može li genetika u slučaju srednjovjekovnih Vlaha zaobići istorijske podatke?

DNK testiranje nam omogućava prepoznavanje gena koje svaki pojedinac ima u sebi.

Upoređivanjem sa genima drugih testiranih osoba, pogotovo kada je u pitanju muška populacija (Y-DNK), za razliku od ženske (Mt-DNK) koja ima manji značaj u proučavanju kretanja stanovništva, daje nam mogućnost da doznamo kuda su se kretali naši preci, da otkrijemo ko su nam daleki rođaci, da doznamo od kojih starih naroda potičemo. Međutim, testiranje je samo jedan dio ovog procesa. Saznanje o haplogrupi kojoj po osnovu rezultata testiranja pripadamo je nepobitna činjenica i pripada oblasti prirodnih nauka. Tumačenje rezultata je nešto sasvim drugo.

To su preuzela laička udruženja koja su sebi dala zvučna imena tipa "DNK projekat", sa obaveznim nacionalnim predznakom. Tako je, zbog još uvijek do kraja neriješenih nacionalnih identitetskih pitanja na Balkanu, genetička genealogija doživjela izobličenje i konfuziju.

Genetička genealogija je i inače laička, amaterska nauka i u svijetu se tretira kao građanska.

Postala je popularna početkom XXI vijeka među istraživačima porodičnog porijekla kao aplikacija genetike. U to vrijeme su DNK testovi postali pristupačni na Internetu a promovisale su ih razne amaterske grupe.

Na samom početku promocije nastanka genealogije smo imali konstataciju svih međunarodno priznatih genetičara o identičnosti ili sličnosti haplogrupa naroda koji žive na Balkanu. U interesu nauke i pravog saznanja o porijeklu, realno je bilo očekivati da se među balkanskim državama uspostavi čvrsta saradnja naučnih i laičko-istraživačkih udruženja po tom pitanju. Na taj način bi se jednom za svagda riješila pitanja nastanka ovdašnjih naroda. Međutim, to prvenstveno nije u interesu nacionalnih elita jer bi se nesumljivom naučnom istinom mogle ogoliti manipulativne radnje kojima se služe nacionalno ostrašćeni istraživači veličajući svoje nacije, pretvarajući mitove u stvarne događaje.

Sedov je na kraju životnog i naučnog puta rekao da bi nova nauka – genetika, mogla biti značajna u rasvetljavanju prošlosti čovječanstva, naravno uz pomoć svih ostalih nauka koje su se u tu svrhu do danas koristile. U balkanskom slučaju, kao pomoć u tumačenju rezultata testiranja, selektivno su se uzela samo djela i mišljenja nacionalno ostrašćenih autora iz oblasti etnologije, arheologije, istorije i drugih nauka.

Ovdje se ne želi osporiti osjećanje pripadnosti bilo kojoj naciji, ali kada se nešto razmatra uz pomoć nauke, moraju se i poštovati njena načela. Ne mogu se za izvorne, genetske Slovene smatrati srednjovjekovni Vlasi, iako su se oni posrbili ili pohrvatili, neki i u XIV vijeku. Gdje su danas potomci ovog etnosa čije gene naslijediše današnji naraštaji? Da li u istraživanjima tzv. projektanata postoje srednjovjekovne vlaške haplogrupe?

Po negiranju srednjovjekovnog vlašskog identiteta najdalje je otišao Srpski DNK projekat. Tobožnjom zaštitom od, samo njima znane "Bečke istorijske škole", protagonisti "Srpskog sveta" u Srpskom DNK projektu su postavili ogradu unutar koje ne dozvoljavaju čak ni pominjanje ovog nepravedno zaboravljenog etnosa.

Da li su nas iznenadili DNK rezultati testiranja? Sasvim su očekivani za one koji su proučavali realnu prošlost Balkana od VI do XVI vijeka. Tu se svrstavaju svi koji vjeruju onim istoričarima koji su svoj radni vijek proveli po jadranskim, turskim, italijanskim i austrijskim arhivima. Nažalost, danas su takvi u manjini. Svjedoci smo prekrajanja istorije, uz prećutnu podršku nacionalista na vlasti, na gotovo cijelom postjugoslovenskom prostoru.

Tako smo od strane Srpskog DNK projekta dobili senzacionalnu vijest: grana I2-Y3120 haplogrupe I2 je izvorno slovenska, njen ogranak I-PH908 je prepoznat kao srpski. Sabiranjem procenata ove i haplogrupe R1a, proglašeno je da su Srbi, po genima koje nose, većinski izvorno slovenski narod. Način nastupa je identičan samozvanom naučniku Anatoliju Kljosovu, kojeg protagonist ovog "otkrića" nerijetko i citiraju.

Teorija većinskog slovenskog porijekla se potkrepljuje najvećoj raznovrsnosti, odnosno prisutnosti velikog broja grana I2-Y3120 na tromeđi Bjelorusije Ukrajine i Poljske. Podvlači se da taj prostor pripada matičnoj teritoriji najranijih Slovena, stoga je grana I2-Y3120 morala uticati na etnogenezu Slovena. Da bi sve bilo uvjerljivije, uvodi se i vremenski činilac.

Najnovija procjena starosti ove grane (ne može biti konstanta), odnosno "rodonačelnik Sloven", nosilac grane I2-Y3120 je rođen prije 2.200 godina, taman koliko treba da se uklopi u vrijeme nastanka prvih Slovena. Elem, dolaskom i umnožavanjem Srba u Hercegovinu, od pomenute grane se razvila podgrana I2-PH908. Proglašena je autentičnom srpskom podgranom.

Zaboravlja se, u ovom slučaju, najbitniji faktor koji nije ni uzet za razmatranje. To je neomeđeni prostor kojim su se u početku kretali srednjovjekovni Vlasi, za razliku od Slovena i njihovog jednosmjernog kretanja od sjevera prema jugu. Raznovrsnost, veliki broj grana I2-Y3120, vrijeme nastanka, sve to se moglo desiti na nekom drugom prostoru od pomenute tromeđe, imajući u vidu pokretljivost Vlaha-stočara i njihovih predaka.

Nesumljivo je da su Sloveni naseljavali i Hercegovinu u VI-VII vijeku, ali je nepobitna istorijska činjenica da su Vlasi-stočari preplavili taj kraj u XIV-XV vijeku dolaskom iz Epira i Tesalijske. Uzmemo li u obzir način života Vlaha koji su, između ostalog, mogli i manje stradati od raznih bolesti, daleko je veća pretpostavka da su se na tom prostoru održali više od Slovena. Nagli veliki priraštaj stanovništva koje se bavilo stočarstvom uzrokovao je i veliku sječu šuma a posledice su enormno velike erozije zemljišta, nestanak tekuće vode i kameno more u Staroj Crnoj Gori i Hercegovini.

Mađarski naučnici, za razliku od balkanskih, nemaju kompleks "vlaške krvi". Na osnovu istorijskih dokumenata realno predstavljaju kretanje Vlaha-stočara, u početku kao nomada.

Anonimni ugarski hroničar, u djelu nastalom krajem XII ili na razmeđu XII i XIII vijeka, u opisu Panonije, u 9.poglavlju, navodi da su između Tise i Dunava, u vrijeme prije dolaska Mađara, živjeli Sloveni, Bugari i Vlasi, ovi poslednji kao rimski pastiri. U vrijeme dolaska Mađara, po Anonimu Ugarskom, Vlaha je bilo i u Transilvaniji i Banatu⁴⁸.

Povijest minulih ljeta (Nestorova hronika), pisana početkom XII vijeka, takođe govori o Vlasima u Panoniji i njihovoj seobi na jug. Po toj hronici, prije dolaska Mađara, u Panoniji su živjeli Vlasi, prije njih Sloveni. Kada su Mađari pristigli u Panoniju, protjerali su Vlahe⁴⁹.

Najstariji pisani izvor o vizantijskim Vlasima je Kekavmenov spis Strategikon iz osme decenije XI vijeka. Po njemu, Vlasi su došli u Epir, Makedoniju i Heladu sa prostora oko Dunava i Save.

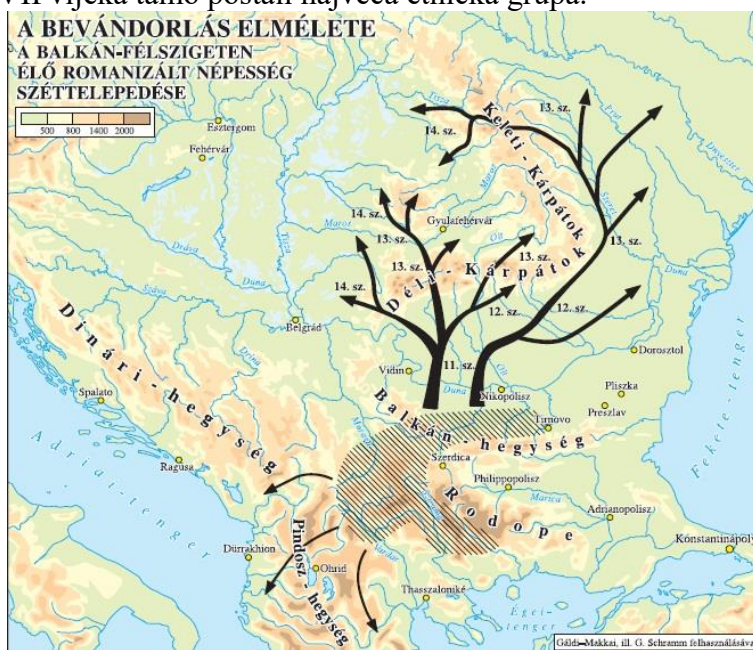
Etničko porijeklo im je od Dačana i Besa, antičkih naroda koji su naseljavali prostor prekodunavske Dakije i južnije Trakije⁵⁰.

Tesalija je po istorijskim izvorima u vrijeme Vizantije bila vlaška zemlja. Nema istorijskih podataka o sukobima Vlaha i Vizantijaca i nasilnom osvajanju teritorija u Heladi, iz čega se može izvući zaključak da je njihovo naseljavanje ostvareno uz dozvolu Carigrada. To je moglo biti za vrijeme vlasti cara Lava VI (886-912). Vlasi su se, zauzvrat, obavezali na vršenje vojne službe u korist Carstva⁵¹.

O doseljavanju Vlaha sa sjevera u Vizantiju, piše i anonimni autor djela Opis istočne Evrope, nastalog početkom XIV vijeka. On opisuje Vlahe kao veliki narod koji žive između Ahaje, Soluna i Makedonije. Po njemu, porijeklo im je sa područja Ugarske, gdje su nekada bili rimski pastiri, odakle su protjerani dolaskom Mađara⁵².

Tumačeći navode Hronike, austrijskog sveštenika i putopisca Ansberta iz vremena III krstaškog rata (1189-1190), Naumov je "Vlahiju" iz tog djela smjestio na teritoriju omeđenu Sofijom, Plovdivom i Solunom. Osim ove, postojale su i "Velika Vlahija" u Tesaliji i na Pindu, "Mala Vlahija" u Akarnaniji (središnji dio zapadne Grčke), "Vlahija" kod Sofije. Kasnije će na zapadnom Balkanu dolaskom Vlaha biti zabilježene oblasti: Stari Vlah (u Raškoj), Donji Vlasi (u jugoistočnoj Hercegovini), Mala Vlaška (u Slavoniji, istovjetan naziv onom u Rumuniji)⁵³.

Osim migracija Vlaha sa sjevera prema jugu, postoje i one o kretanju sa Balkana prema Karpatima. Najviše tih tragova ima u mađarskim izvorima. Počeci takvih kretanja su u vrijeme XI-XII vijeka (sl.1). Po mađarskoj historiografiji, Vlasi su se sa juga selili na sjever Balkanskog poluostrva i dalje. U XI i XII vijeku naselili su Vlašku, danas istorijsku pokrajinu na jugu Rumunije i Moldaviju a Transilvaniju su počeli naseljavati krajem XII vijeka, da bi nastavili u XIV, a do kraja XVII vijeka tamo postali najveća etnička grupa.

Sl.1. Raseljavanje Vlaha sa Balkanskog poluostrva tokom XI-XIV vijeka Izvor: <http://www.historia.hu/userfiles/files/2008-045/Zsoldos>.

Nasuprot tome, rumunski istoričari, shodno balkanskim mentalitetom, pristalice su teorije dačko-romanskog kontinuiteta, prema kojoj romanizovano stanovništvo oblasti sjeverno i južno od Dunava nije napuštalo te oblasti nakon prestanka rimske moći, što se uzima kao kontinuitet

postojanja Rumuna⁵⁴. Ono što je izvjesno jeste da je nakon povlačenja Rimljana iz Dakije 271.g., ova oblast ostala bez ikakvog uređenog državnog ustrojstva, a jedni druge su smjenjivali Goti, Huni, Gepidi, Avari, Sloveni, Pečenezi i Kumani.

Prema mađarskim historičarima, oko 1173.g.se desilo naseljavanje vlaškog stanovništva u Transilvaniju sa juga Balkana, u vrijeme vladavine kralja Bele III (vladao od 1172.do 1196.g.). U južnim Karpatima su se nastanili u većem broju. Ovaj region je dobio poseban pravni status pod imenom terra Blacorum (Vlachföld, Vlaška zemlja), kasnije se razvio u historijsku državu po imenu Vlaška. U obje oblasti, Vlasi su usvojili nazive mađarskih i saskih sela koja su postojala prije njihovog naseljavanja. Dokaz da su došli sa juga je i taj da su tamošnji vlaški sveštenici u crkvenoj službi slijedili bugarsko-slovenski obred. U svojoj staroj postojbini, Velikoj Vlaškoj, njihova episkopija je bila pod ohridskim patrijarhom⁵⁵.

Gruševski tvrdi da su Vlasi, potomci Dačana, na prostor Transilvanije i Moldavije došli iz balkanskih zemalja. O toj masovnoj kolonizaciji nema dovoljno izvora. To stanovništvo je potopilo sve, ne samo slovensku kolonizaciju. Kod historičara se ova kolonizacija datuje različito – sa X i XIII vijekom, jer se Vlasi, kada su u pitanju akti, u Transilvaniji pojavljuju u XIII vijeku. On smatra da su se Vlasi morali pojaviti ranije, jer mađarska predanja kažu da je vlaška kolonizacija veoma stara - starija od mađarske. To piše u ljetopisu Anonima, bilježnika kralja Bele (XII ili XIII vijek), u glavi 24. U jednom opisu Ternopiljske oblasti (u zapadnoj Ukrajini) se navodi da se u periodu X-XIII vijeka desilo intenzivno naseljavanje, po brojnim historičarima iz smjera Balkanskog poluostrva, što je pretpostavka da se radi o Vlasima⁵⁶.

Po dosadašnjim rezultatima testiranja na Y-DNK, mogla bi se potvrditi teorija vlaških naseljavanja koju pominju Gruševski i mađarski historičari. Radi se o haplogrupi I2-Y3120. Nesporna je i davna konstatacija Skoka: "Svugdje na Balkanu gde ima Slovena, ima i Vlaha", odnosno tamo gdje ima ratara mora biti i stočara jer se radi o preraspodjeli prostora, ratarima župe, stočarima planine, da bi se kasnije stočari spuštali, naseljavali župe i uzrokovali preslojavanje stanovništva⁵⁷.

Sedov kaže: Indoevropljani su naselili srednju Evropu u III milenijumu p.n.e. Kao kulturno-historijska zajednica je postojala do gvozdenog doba (VIII-VII vijek p.n.e.). Od njih su nastali Kelti, Italici, Iliri, Veneti, Germani, Balti i Sloveni. Veneti su nastajali od 950.g.p.n.e., Italici od 900., Kelti od 750., Iliri od 700., Germani i Zapadni Balti od 600., Sloveni i Istočni Balti od 400.g.p.n.e.⁵⁸. Koji dio pobrojanih naroda bi mogao učestvovati u etnogenezi Slovena?

Naučnici navode jezičku sličnost Balta, Iranaca i Germana i njihov suživot sa Slovenima. Znači, jedan dio ovih naroda je učestvovao u etnogenezi Slovena. Pošto su Skiti i Sarmati iranskog porijekla, neminovno su morali učestvovali u etnogenezi Anta. To je sasvim logično, živjeli su na sjevernim obalama Crnog mora, tamo gdje su kasnije došli rodonačelnici Slovena od kojih kasnije nastaju Anti. Koju haplogrupu su Iranci mogli unijeti među Ante? Zasigurno ne haplogrupu I2 jer je ona jedino izvorno evropska. Da li je prisutna kod Balta i Germana? Ili, da li ćemo otkriti neki stari, nepoznati ili zaboravljeni narod sa podgranom I2-Y3120? Kako je to neki nepoznat narod koji se nije bavio stočarstvom stigao da se razvije po planinskim područjima od Karpata do Pinda i Dinarida?

Nema ni pomena o nekom drugom narodu osim o pretečama Vlaha i jedino oni mogu zadovoljiti raznovrsnost, teritoriju i starost grane I2-Y3120. Oblast Karpata se od pamtivijeka smatrala jednom od najpogodnijih za razvoj sezonskog-ljetnjeg stočarstva. Zimska staništa su morala biti južnije i u ravničarskim predjelima. To je nezaobilazna činjenica, pogotovo ako se radi o ranom srednjem vijeku gdje je dominantno postojalo nomadsko stočarenje. Ta neograničana sloboda u

кретању, svojstvena samo stočarima, nepojmljiva je ili namjerno prećutana kada se uzima u obzir teritorija, raznovrsnost i starost haplogrupa čiji su nosioci stočari.

Koji su to, po Srpskom DNK projektu pravi Srbi? To su, među prvima Karađorđevići čije rezultate testiranja sa ponosom objavljuju. Predstavlja ih podgranom I2-Y3120, uz "nepoznata dublja podgrana". Nigdje nije objavljeno, i vjerovatno će ostati velika tajna, koja DNK laboratorija i čije gene je testirala. Sumnja postoji zato što je u knjizi "Naseljavanje Duklje i Bosne iz Makedonije", str.126-127, opisano porijeklo ove srpske dinastije na osnovu podataka koje je iznio Luburić⁵⁹ i koji nigdje argumentovano nijesu opovrgnuti. U čemu je problem ako je Karađorđev ded bio Klimenta? Hoće li to Karađorđa učiniti manje Srbinom ili mu umanjiti zasluge za dizanje ustanka? Kakav je odnos Karađorđe imao prema Arnautima, može se vidjeti u Delovodnom protokolu Karađorđa Petrovića, br.1525 od 13.05.1813.g., gdje on daje uputstvo "da kapetan Đorđe Simić slobodno Arnautima dozvoli da dolaze do naše strane sa stokom i niko da ih ne zadeva"⁶⁰.

Sve dok balkanski narodi prvo ne doznaju svoje prave korijene, imaće samo lažnu sliku o sebi. Ovako velika dominacija vlaške podgrane PH908 haplogrupe I2 u Dinaridima, odnosno Hercegovini se može objasniti proučavanjem zaključaka do kojih je došao Hrabak i drugi istoričari. Osnovni je: povećanjem dažbina u Tesaliji i drugim vlaškim sredinama, Vlasi se sele u Makedoniju, Bugarsku i Srbiju, tamo gdje su fiskalni nameti bili manji. Kada su i tamo počeli da se povećavaju nameti, sele se preko Albanije u mnogo više neorganizovaniju Hercegovinu. Ona će postati njihova druga domovina⁶¹.

Radi se o dosta izolovanom prostoru i idealnom mjestu za bavljenje stočarstvom. Dinarske planine su kroz istoriju bile zaštićene od ruke osvajača, teških feudalnih nameta, zaraznih bolesti i dr. Tu je podgrana grane I2-Y3120, PH908 mogla da doživi demografsku eksploziju.

⁰¹ Богумил Храбак, Преселовања пресловенског становништва на Балкан током средњег века, Из старије прошлости БиХ, књ.II, Београд 2003, 12

⁰² Naziv Vlasi se i danas kolokvijalno koristi za etničku grupu istočne Srbije, iako oni sami sebe nazivaju Rumâni na svom, jednom od dijalekata rumunskog jezika. Ova skupina živi u oblasti Timoka, gdje su se doselili tokom XVIII-XIX vijeka sa prostora savremene Rumunije.

⁰³ Симпозијум о средњовјековном катуу, одржан 24-25.11.1961 г.у Сарајеву, Зборник штампан 1963; Симпозијум: Власи у XV и XVI вијеку, одржан од 13-16.11. 1973.г.у Сарајеву, штампан 1983.

⁰⁴ Бранислав Ђурђевић, Постанак и развјатак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена, Титоград 1984, 57.

⁰⁵ Б.Ђурђевић, Постанак и развјатак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена, Титоград 1984, 36.

⁰⁶ Ђурђе М.Обреновић, Словенска Комисија за испитивање сточарских кретања на Карпатима и Балканском полуострву, Гласник Географског друштва, св.10, Београд 1924, 142-143.

⁰⁷ Б.Храбак, Сточарско-војничко друштво Црне Горе у XVI веку и његово обуздавање административно-политичким из-менама, Историјски записи, Титоград 1987, 41; исти, Челници сточарских заједница у источној Херцеговини у XIII-XV веку, Из историје БиХ, књ.II, Београд 2003, 46, 70, 72, 47; исти, Дискусија на научном скупу: Миграциони процеси и БиХ од раног средњег вијека до најновијих дана, Сарајево 26-27.10.1989, Зборник радова, Сарајево 1990, 598-600; исти, Населјавање херцеговачких и босанских Влахa у Далматинску Загору у XIV, XV и XVI веку, Из историје БиХ, књ.II, Београд 2003, 78.

⁰⁸ Бранко Медојевић, Имамо ли гене Словена?, Београд 2024, 351-357.

⁰⁹ Б.Храбак, Разграновање катуна и стварање групе катуна односно племена у некадашњој Херцеговини, Из историје БиХ, књ.II, Београд 2003, 22-23.

¹⁰ Б.Ђурђевић, Територијализација катунске организације до краја XV века, Зборник са симпозијума о средњовјековном катуу, у Сарајеву 1961.године, Сарајево 1963, напомена у вези поменутих назива у

његовим дјелима; исти, Дискусија на научном скупу: Миграциони процеси и БиХ од раног средњег вијека до најновијих дана, Сарајево 26-27.10.1989, Зборник радова, Сарајево 1990, 621-631.

¹¹ Б.Храбак, Хајдучија Херцеговаца 1465-1530, Зборник: Ослободилачки покрети југословенских народа од XVI века до почетка I светског рата, Београд 1976, 12, 13-15, 17; исти, Челници сточарских заједница у источној Херцеговини у XIII-XV веку, Из историје БиХ, књ.II, Београд 2003, 75.

¹² Б.Храбак, Сточарско-војничко друштво Црне Горе у XVI веку и његово обуздавање административно-политичким изменама, Историјски записи, Титоград 1987, 43.

¹³ Б.Храбак, Сточарско-војничко друштво Црне Горе у XVI веку и његово обуздавање административно-политичким изменама, Историјски записи, Титоград 1987, 44-45.

¹⁴ Б.Ђурђевић, Нови подаци о најстаријој историји брдских премана, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, ЦАНУ, Титоград 1984, 83.

¹⁵ Б.Ђурђевић, Неки историјско-методолошки проблеми при употреби етнографског материјала у испитивању наших племена, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, ЦАНУ, Титоград 1984, 159.

¹⁶ Б.Ђурђевић, Историја народа Југославије, књ.2 (од почетка 16. до краја 18.вијека), гл.III: Србија, Београд 1960, 65-98.

¹⁷ Б.Храбак, Разгрнавање катуна и стварање групе катуна односно племена у некадашњој Херцеговини, Из историје БиХ, књ.II, Београд 2003, 32.

¹⁸ Костантин Јиречек, Историја Срба II, Београд 1978, 45.

¹⁹ Бранислав Ђурђевић и Ламија Хациосмановић, Подаци о Дробњацима у дефтеру за Херцеговачки санџак из 1477.године, Збирка: Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, ЦАНУ, Титоград 1984, 137-148.

²⁰ Ђурђевић Петровић, Матаруге у касном средњем веку, Гласник Цетињског музеја X, Цетиње 1977, 99, 103.

²¹ Б.Храбак, Дробњаци, Из историје прошлости БиХ, Београд 2003, 97, 99.

²² Б.Храбак, Дробњаци, Из старије прошлости БиХ, Београд 2003, 103.

²³ Б.Храбак, Никшић до почетка XIX века, Београд 1997, 38-39; М.Пешикан-Д.Бојанић, Попис заорјенског племена Риђана с краја XVвијека, Зборник за оријенталистичке студије I, Београд 1990, 70.

²⁴ Б.Храбак, Дробњаци, Из старије прошлости БиХ, Београд 2003, 103.

²⁵ Афанасиј М.Селищев,Славянское население в Албании, София1931,Список славянских топографических названий в Албании 337-352.

²⁶ Milan Šufflay, Srbi i Arbanasi, Beograd 1925, 60.

²⁷ К.Јиречек, Историја Срба I, Београд 1952, 77, Историја Срба II, 45.

²⁸ Петар Шобајић, Никшић (Оногошт), Београд 1938, 31.

²⁹ Б.Ђурђевић, Територијализација катунске организације до краја XV вијека, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, ЦАНУ, Титоград 1984, 102,103.

³⁰ Б.Ђурђевић, О настанку наших динарских племена, нешто о Малоншићима а опширно о Пиперима, Историјски записи, год.XXXII (LII), књ. XL, Титоград 1979/3, 111, нап.16; S.Pulaha, Le Cadastre II, 329-338, tekst na turskom jeziku.

³¹ Јован Ердељановић, Постанак племена Пипера, Београд 1911, 346.

³² Deb.not.31.fol.111.

³³ Lamenta de Foris XXI, 162.

³⁴ Б.Ђурђевић, Територијализација катунске организације до краја XV вијека (катун-кнежина-племе), Симпозијум о средњовјековном катуну, Научно друштво БиХ, Посебна издања, књ.II, Сарајево 1963, 143-170.

³⁵ К.Јиречек, Историја Срба II, 46; Б.Ђурђевић, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Из историје Ц.Горе, брдских и малисорских племена, Титоград 1984, 52.

- ³⁶ Б.Ђурђевић, Нови подаци о најстаријој историји брдских премана, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, ЦАНУ, Титоград 1984, 67-83.
- ³⁷ Б.Ђурђевић, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена, Титоград 1984, 50.
- ³⁸ Etnolozi ove škole su uradili veliki posao prikupljanjem ogromnog materijala u oblasti toponimije i etnologije ali su potpuno promašili pitanje etnogeneze ovdašnjih naroda.
- ³⁹ Ј.Ердељановић, Постанак племена Пипера, 460-466, 472, 413; Б.Ђурђевић, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена, Титоград 1984, 52-53.
- ⁴⁰ Б.Ђурђевић, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена, Титоград 1984, 42-43.
- ⁴¹ Б.Ђурђевић, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена, Титоград 1984, 64, нап.187.
- ⁴² Иван Божић, Владавина Црнојевића (дио из Историје Црне Горе, књига II, том II, Титоград 1970).
- ⁴³ Ј.Ердељановић, Стара Црна Гора, Београд 1978, 724-726; Б.Ђурђевић, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена, Титоград 1984, 37.
- ⁴⁴ К.Јиречек, Историја Срба II, Београд 1978, 49.
- ⁴⁵ Б.Ђурђевић, Територијализација катунске организације до краја XV вијека, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, ЦАНУ, Титоград 1984, 72, 73, 98.
- ⁴⁶ Б.Ђурђевић, Постанак и развитак брдских, црногорских и херцеговачких племена, Из историје Црне Горе, брдских и малисорских племена, Титоград 1984, 43-44.
- ⁴⁷ Ђурђица Петровић, Средњовековни Власи на територији данашње Црне Горе – пример Риђани, Округли сто: Средњовековна историја Црне Горе као поље истраживања, Подгорица 26-27.05. 1997., зборник 1999.
- ⁴⁸ *Scriptores Rerum Hungaricarum* I, ed. E.Szentpetery, Budapest 1937, 45, 65; Милош Цветковић, О статусу Влаха Хеладе у тематском систему, ЗРВИ LV, Београд 2018, 49-50.
- ⁴⁹ Повијест минулих љета; Цветковић, О статусу Влаха Хеладе у тематском систему, ЗРВИ LV, Београд 2018, 51.
- ⁵⁰ Кекавмен, Совети и раскази. Поучение византијског полководца XI века, Москва 1972, 268; Ивана Коматина, Срби на путу Крсташа, Историјски часопис, књ.LXIV, Београд 2015, 60; Милош Цветковић, О статусу Влаха Хеладе у тематском систему, ЗРВИ LV, Београд 2018, 47.
- ⁵¹ Цветковић, О статусу Влаха Хеладе у тематском систему, ЗРВИ LV, Београд 2018, 53.
- ⁵² Анонимов Опис источне Европе, прир.: Т.Живковић, В.Петровић и А.Узелац, Београд 2013, 102-103; Цветковић, О статусу Влаха Хеладе у тематском систему, ЗРВИ LV, Београд 2018, 48.
- ⁵³ Е.П.Наумов, К вопросу о значении термина "Влахи" в хронике так называемого Ансберта, Москва 1979, 195-197.
- ⁵⁴ Attila Zsoldos, *Közösmúltak ötépkorban*, História 4-5, 2008, 7-8 (rezime debate između мађарских и румунских истраживача, пр.В.М.).
- ⁵⁵ György Györffy, *Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza* 2. Kötet, Budapest: Akadémiai Kiadó, 1987, 111-113.
- ⁵⁶ Михайло Сергійович Грушевський, Історія України-Руси, Том I, (До початка XI вікка), Львів, 1898, 221-226.
- ⁵⁷ Petar Skok, *Dolazak Slovena na Mediteran*, Split 1934, 47-48.
- ⁵⁸ Валентин Васиљевич Седов, Словени у далекој прошлости, Нови Сад 2012, 191.
- ⁵⁹ Андрија Лубурић, Војвода Јован Мршић Климента, Карађорђевић ђед и плавски Турци, Београд 1937.

⁶⁰ Тихомир Р. Ђорђевић, Сточарска путовања, Гласник Српског географског друштва, бр.3/4, Београд 1914,286-289.

⁶¹ Б.Храбак, Пресељавања пресловенског становништва на Балкан током средњег века, Из старије прошлости БиХ, књ.II, Београд 2003, 14.